

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Ekofeminismus: teorie a praxe

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 – Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7507R036 – Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Michaela Sedláková**
Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela Sedláková**
Osobní číslo: **P13000230**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání**
Název tématu: **Ekofeminismus: teorie a praxe**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce bude představení ekofeminismu, jako sociálního hnutí, které se díky spojení feminismu a environmentalismu snaží o uvědomělejší přístup k otázkám destrukce přírody, vykořisťování chudých a zrovnoprávnění žen vůči mužům. Práce se bude snažit o nastínění vývoje tohoto fenoménu jako jednoho z proudů feminismu, vysvětlení jeho spojitosti s ekologickými hnutími a objasnění jeho ideologie. Studentka se bude v průběhu příprav a vypracování řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucího bakalářské práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

ADAMS, Carol J and Lori GRUEN. Ecofeminism: feminist intersections with other animals and the earth. xiii, 273 pages. ISBN 978-1-6235-6590-9.

CODE, Lorraine. Ecological thinking: the politics of epistemic location. New York: Oxford University Press, c2006. ISBN 978-019-5159-448.

KICZKOVÁ, Zuzana. Príroda: vzor žena!?: hľadanie alternatív v ekofeminizme. 1. vyd. Bratislava: Aspekt, c1998, 175 s. Knižná edícia feministického kultúrneho časopisu Aspekt. ISBN 80-967-5853-5.

KOLAROVA, Marta. Protest proti globalizaci: gender a feministicka kritika. Vyd. 1. Praha: Sociologicke nakladatelstvi, 2009, 253 p. Gender sondy, sv. 6. ISBN 80-864-2996-2.

SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka. Člověk v pokorném závazku vůči světu: studie z ekologické etiky. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, 246 s. ISBN 978-807-4650-420.

VALDROVÁ, Jana. Abc feminismu. Brno: Nesehnutí, 2004, 232 s. ISBN 80-903-2283-2.

Women environments international magazine [online]. Toronto: Institute for Women's Studies and Gender Studies, 2001-[cit. 2015-04-06].

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Ing. Martin Brabec, Ph.D.

Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: 15. dubna 2015

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2016

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

PhDr. Ondřej Lánský, Ph.D.

vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2015

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Velké díky patří vedoucímu bakalářské práce Mgr. Ing. Martinu Brabcovi, Ph.D. za přínosné konzultace, odborné rady a vstřícnost, bez kterých by jinak tato práce nemohla vzniknout. Dále bych ráda poděkovala své rodině za neustálou podporu a trpělivost.

Anotace

Bakalářská práce se snaží o představení ekofeminismu, jako sociálního hnutí, které se díky spojení feminismu a environmentalismu snaží o uvědomělejší přístup k destrukci přírody, vykořisťování chudých a zrovnoprávnění žen vůči mužům. Práce se snaží o nástin vývoje tohoto fenoménu a objasnění jeho ideologie.

Klíčová slova

ekofeminismus, feminismus, sociální hnutí, environmentalismus, patriarchální společnost

Annotation

Bachelor thesis tries to introduce ecofeminism as a social movement that thanks to the combination of feminism and environmentalism seeks for more conscious approach towards the destruction of nature, the exploitation of the poor, and the equal rights of women towards men. The thesis tries to outline the development of this phenomenon and to clarify its ideology.

Key words

ecofeminism, feminism, social movement, environmentalism, patriarchal society

Obsah

Úvod.....	9
1 Vymezení základních pojmů	10
1.1 Sociální hnutí	10
1.1.1 Charakteristika sociálního hnutí	10
1.1.2 Klasifikace sociálního hnutí.....	11
1.2 Feminismus	12
1.2.1 Charakteristika feminizmu	12
1.2.2 Klasifikace feminizmu	14
1.3 Shrnutí.....	15
2 Ekofeminismus	16
2.1 Vznik ekofeminizmu	16
2.2 Ideologie ekofeminizmu	17
2.2.1 Příroda jako žena	18
2.2.2 Moderní svět jako patriarchální svět.....	18
2.2.3 Ekofeministická kritika kapitalizmu	19
2.2.4 Země, voda, vzduch	21
2.2.5 Náboženství a spiritualita.....	23
2.2.6 Vegetariánství a ochrana zvířat.....	23
2.2.7 Ekofeminismus a reprodukční systém	24
2.2.8 Ekofeministický přístup k řešení problémů	25
2.3 Ekofeminismus v literatuře	26
2.4 Shrnutí.....	26
3 Ekofeministické směry a hnutí	27
3.1 Ekofeministické směry.....	27
3.1.1 Liberální ekofeminismus	27
3.1.2 Kulturní ekofeminismus	28
3.1.3 Sociální ekofeminismus.....	29
3.1.4 Socialistický ekofeminismus	29
3.1.5 Shrnutí ekofeministických směrů	30
3.2 Ekofeministická hnutí	31

3.2.1	Ekofeministická hnutí ve světě	32
3.2.1.1	Hnutí Chipko	32
3.2.1.2	Zelený pás.....	33
3.2.1.3	Love Canal.....	34
3.2.1.4	Navdanya	35
3.2.1.5	Feministky za práva zvířat.....	35
3.2.1.6	Ženská environmentální síť	36
3.2.1.7	Ženský hlas pro Zemi	36
3.2.2	Zařazení ekofeministických hnutí ve světě do ekofeministických směrů	36
3.2.3	Shrnutí ekofeministických hnutí ve světě	39
3.2.4	Ekofeministická hnutí v ČR.....	39
3.2.4.1	Pražské matky.....	39
3.2.4.2	Agentura GAIA	39
3.2.4.3	Jihočeské matky.....	40
3.2.4.4	Nesehnutí.....	40
3.2.4.5	Děti země.....	41
3.2.4.6	Oživení	41
3.2.5	Zařazení ekofeministických hnutí v České republice do ekofeministických směrů.....	41
3.3	Shrnutí.....	44
	Závěr	45
	Seznam použité literatury	46

Úvod

V této práci se pokusím o základní nástin problematiky ekofeminismu. Práce je dělena do čtyř hlavních částí, které na sebe logicky navazují.

V první části práce je nejprve přiblížen pojem sociální hnutí a feminismus. Ekofeminismus je zde ukotven mezi sociální hnutí, a je zde vysvětlena spojitost mezi feminismem a ekofeminismem.

Druhá část se již věnuje tématu této práce, a to tedy ekofeminismu. Tato část zahrnuje stručnou historii a důvody vzniku ekofeminismu, stručnou charakteristiku, jeho ideologii a hlavní proměnné, které toto hnutí sleduje a je tak díky nim rozpoznatelné od jiných hnutí.

Třetí část je věnována ekofeministickým směrům a ekofeministickým hnutím. Nejprve jsou rozlišeny čtyři základní ekofeministické směry a jejich charakteristické rysy. Následují ekofeministická hnutí ve světě a hnutí na našem území, která jsou ekofeministická nebo by se za taková dala považovat. Tato hnutí jsou následně zařazena do jednotlivých ekofeministických směrů.

Část čtvrtá je pak samotný závěr práce.

Toto téma jsem si vybrala, protože na našem území tento pojem není příliš známý. Proto jsem chtěla případného čtenáře informovat o tom, co vlastně ekofeminismus je a o co se vlastně snaží. Jelikož všichni vědí nebo tuší, co znamená pojem feminismus, ale pokud zmíníte ekofeminismus, jen málo lidí ví, o co se vlastně jedná. Proto jsem si toto téma vybrala a věřím, že tato práce poslouží jako dobrý odrazový můstek k hlubšímu studiu ekofeminismu.

Cílem této práce by mělo být základní a srozumitelné seznámení s ideologií ekofeminismu, jeho směry a hnutími, která tuto ideologii aplikují v praxi.

1 Vymezení základních pojmů

Tato část obsahuje stručnou charakteristiku a klasifikaci sociálního hnutí a feminismu. Tyto pojmy jsou důležité pro uvedení hlavního tématu práce, jelikož ekofeminismus je jedním ze sociálních hnutí, a proto je důležité vědět, co takové sociální hnutí vlastně je a do jakého sociálního hnutí bychom ekofeminismus mohli zařadit. Druhé podtéma této části je feminismus, který je s ekofeminismem velice úzce spojen, jak již z názvu vyplývá, proto je vhodné toto téma alespoň ve zkratce uvést, pro pochopení návaznosti na ekofeminismus.

1.1 Sociální hnutí

1.1.1 Charakteristika sociálního hnutí

Termín sociální hnutí má mnoho různých definic, za nejlepší ale považuji tu Giddensovu, která říká, že sociální hnutí je kolektivní snaha o prosazení společného zájmu či dosažení společného cíle jednáním situovaným mimo sféru zavedených politických institucí.¹ Jak je patrné z první části věty, nejedná se tedy o aktivitu pouze jedné osoby, ale celé skupiny jedinců, která se shodla na nějakém společném zájmu nebo cíli, a zároveň uznává stejné postupy, jak dosáhnout vytyčených cílů. V případě, že se takováto forma hnutí snaží o kompletní změnu ve společnosti, musí být nejen organizovaná, ale i dostatečně početná. Druhá část věty mluví o dosažení cílů mimo zavedené instituce. S touto tezí koresponduje i základní myšlenka ekofeminismu, a to, vzdát se cesty procházející skrze již etablované instituce, jelikož tyto instituce jsou ovládnuty muži a nemohou tak odrážet požadavky ekofeministek. Takováto sociální hnutí usilují o nastolení, nebo naopak zablokování sociálních změn, a obvykle se dostávají do konfliktu s organizacemi, jejichž cíle a postoje se s těmi jejich v mnohém rozcházejí.

¹ GIDDENS, Anthony, SUTTON, Philip W., ed. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1. str. 994

Díky vlně různých sociálních hnutí 60. let vznikl i ekofeminismus. Tato vystoupení získala pozornost celé společnosti. A díky environmentálnímu hnutí se podařilo vytvořit téměř celý ideový prostor, ve kterém sociální hnutí měla možnost přebývat.²

1.1.2 Klasifikace sociálního hnutí

V kapitole probírající sociální hnutí cituje Anthony Giddens Davida Aberleho, dle kterého nesou sociální hnutí čtyři nejvýraznější rysy, díky kterým lze hnutí rozdělit na:

- 1) **Transformační** – snaha výrazně společnost změnit, někdy i násilnou cestou. Zahrnují revoluční hnutí a některá radikální náboženská hnutí.
- 2) **Reformní** – jejich cílem není tak komplexní změna společnosti jako u hnutí transformačního, jedná se jim o nápravu pouze některých vybraných aspektů společenského řádu. Například hnutí snažící se o zákaz potratů.
- 3) **Spasitelská** – kategorie zahrnující mnohá náboženská hnutí. Zaměřují se především na jednotlivce, než na celé společenství. Jedná se jim o spásu, jak sám název prozrazuje.
- 4) **Nápravná** – na rozdíl od spasitelských hnutí se nesnaží o celkové spasení jedince, zaměřují se na jeho nedostatky a ty se snaží napravit.³

Na základě tohoto dělení by bylo možné ekofeminismus zařadit do dvou kategorií, a to do kategorie hnutí transformačního a reformního. I když na základě toho, že se mnoho příznivkyň ekofeminismu snaží o komplexní změnu nynější patriarchální společnosti, by mohlo být zařazení do kategorie reformního hnutí problematické.

Na konci 60. let minulého století došlo dle Wallersteina k vytvoření antisystémového hnutí, které dělí na čtyři proudy:

- 1) **Maoistická hnutí** – velmi početná v rozmezí od 60. let do poloviny let 70. Tato hnutí proklamovala, že jejich inspirace pramení z kulturní revoluce v Číně, na

² ZNEBEJÁNEK, František. *Sociální hnutí: teorie, koncepce, představitelé*. 1997. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Základy sociologie. ISBN 80-85850-31-1. str. 25

³ GIDDENS, Anthony, SUTTON, Philip W., ed. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1. str. 481

rozdíl od staré levice hlásala čistou doktrínu revoluce. Dohady o čistotě doktríny a smrt Mao Ce-tunga způsobily zánik těchto hnutí.

- 2) **Nová sociální hnutí** – tento proud zahrnuje etnické menšiny, environmentalismus, feminismus a ekofeminismus. Spojovala je myšlenka boje proti dvoustupňové strategii „staré pravice“, v níž byly potřeby žen, menšin a přírody brány za druhotné, a tak se jejich pozornost zaměřila na revoluci.
- 3) **Hnutí za lidská práva** – jejich hlavní podstatou je rozpor mezi tzv. občanskou společností a státem. Tedy mezi těmi, kdo mocí disponují, a těmi, kteří představují prožívání lidu. Tato hnutí dosáhla toho, že se stát začal více zajímat o potřeby a práva občanů. Z pozice oponenta státu se hnutí za lidská práva stalo složkou státu nápomocnou.
- 4) **Antiglobalistická hnutí** – Wallerstein datuje vznik těchto čtyř proudů do 60. let 20. století, toto hnutí ale získalo svou pozici až po protestech v Seattlu a následně v Praze, Sao Paulu a dalších městech.⁴

Dělení sociálních hnutí Wallersteina se zdá mnohem více aplikovatelné. Dle jeho dělení ekofeminismus jednoznačně spadá do kategorie nových sociálních hnutí. I když by se dalo diskutovat o jeho zařazení do antiglobalistických hnutí, protože mnoho ekofeministických autorek označuje globalismus jako další odvětví řízené patriarchátem.

1.2 Feminismus

1.2.1 Charakteristika feminismu

Feminismus je výlučně ženským sociálně politickým myšlenkovým směrem, jehož hlavním cílem je dosažení rovných příležitostí pro muže a ženy, a to nejen v oblastech veřejného života, ale i života soukromého. Jeho kritika je především směřována na znevýhodňování žen vůči mužům. Upozorňuje na jejich útlak ze strany společnosti.

⁴ WALLERSTEIN, Immanuel Maurice. *Úpadek americké moci: USA v chaotickém světě*. Přeložil Rudolf PŘEVRÁTIL. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. Sociologické aktuality. ISBN 80-86429-44-x. str. 236

Proto jejich jednání směřuje k vývoji strategií, které by měly posílit postavení žen ve společnosti, a tím dosažení rovnosti příležitostí pro ženy i muže.⁵

Počátky feministického hnutí můžeme hledat v USA již na konci století 18., kdy se rozvíjelo v souvislosti a abolicionickým hnutím. Ženy utvářely vlastní uskupení a struktury a začaly se mísit do politických aktivit. V Evropě dochází k emancipaci žen v průběhu Velké francouzské revoluce, která podnítila řadu žen k zájmu o rovná práva. Jako jedna z největších bojovnic za lidská práva je označována Olympe de Gouges, jež sepsala odpověď na Deklaraci lidských práv (Deklarace práv muže a občana 1789) Deklaraci práv ženy a občanky, a to v roce 1791. Jednalo se hlavně o to, aby tento dokument obsahoval i části zabývající se ochranou žen, např. požadavek na ochranu mateřství. Olympe zastávala názor, že ženy se rodí svobodné a rovné mužům. Revoluce byla však vedena muži a ti ovlivněni myšlenkami J. J. Rousseaua trvali na oddělení rolí muže a ženy. De Gouges byla obviněna z touhy po moci a opomenutí ctností náležející jejímu pohlaví a byla popravena. Ženy, jež se politicky angažovaly, byly společností nahlíženy jako ty, které porušují „dobré mravy“. Po skončení Velké francouzské revoluce byl vydán dekret, který zakazoval ženám jakoukoli politickou činnost, či shromažďování skupin.⁶

První vlna ekofeminismu požadovala, aby zákony obsahovaly základní politická, občanská a lidská práva, tedy především právo volební a rovnost možností vzdělání. K nejvýznamnějším událostem spojených s bojem za volební právo patří petice 1500 žen, jež byla předložena britskému parlamentu, a to roku 1866. Petice byla však ignorována, proto aktivistky založily Národní spolek pro hlasovací právo (National Society for Women's Suffrage – odtud výraz sufražetky). Posílaly parlamentu petice požadující volební práva i pro ženy, podporované demonstracemi, mítinky a přednáškami.

⁵ BOUDON, Raymond. *Sociologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0735-3. str. 52

⁶ *Stručná historie feminizmu* [online]. [cit. 2017-06-23]. Dostupné z: <http://web.feminismus.cz/historie.shtml>

V první polovině 20. století pak bylo volebního práva pro ženy dosaženo téměř ve většině evropských zemí, v některých státech Evropy k takovému aktu došlo až v druhé polovině 20. století (Švýcarsko 1971).

Druhá vlna feminismu se odehrála přibližně v 60. letech 20. století, feminismus byl v této době těsně spojen s bojem za lidská práva a se studentským hnutím. Mnohé ženy se účastnily politických aktivit, ale zjišťovaly, že jejich mužští kolegové si je udržují v jim podřízených pozicích. Dalším problémem bylo zjištění žen, že i po vystudování škol nemají šanci se kvalifikovaně uplatnit. Proto začaly tvořit vlastní nezávislé organizace, které se zabývaly převážně feministickými otázkami. Hnutí druhé vlny se zabývalo daleko širším spektrem problematik a docházelo k rozdělení na různé myšlenkové směry. Vytýčuje se například problém socializace, jazyka a postavení žen v různých oblastech života. Přináší nové pohledy na postavení žen v domácnosti.⁷

1.2.2 Klasifikace feminismu

Feminismus můžeme roztrždit do 4 hlavních proudů:

- 1) **Liberální feminismus** – je spojován především s první a druhou vlnou feminismu, který byl ovlivněn liberalismem, tomuto proudu jde především o dosažení stejných práv pro ženy a muže, a to jak v oblasti veřejné, tak i soukromé. Tyto cíle jsou zmiňované výše jako hlavní cíle 1. a 2. vlny feminismu.
- 2) **Socialistický feminismus** – vzniká až ve 2. polovině 20. století, tvrdí, že skutečnou možnost emancipace žen lze dosáhnout pouze pomocí zásadní sociální změny, dle některých dokonce pomocí sociální revoluce.
- 3) **Radikální feminismus** – hlavním rysem radikálního feminismu je názor, že sexuální útlak je základním rysem společnosti, zatímco ostatní formy nespravedlnosti, jako třídní vykořisťování nebo rasová nenávisť jsou projevem až sekundárním. Vidí společnost jako ryze patriarchální a takovou, která je postavena na útlaku žen.

⁷ *Stručná historie feminismu* [online]. [cit. 2017-06-23]. Dostupné z:

<http://web.feminismus.cz/historie.shtml>

- 4) **Nové feministické proudy** – počínaje 60. lety 20. století se stává feminismus daleko hůře klasifikovatelným, feministické proudy se rozrůstají a začínají se zajímat i o jiné otázky než o vztahy mezi ženami a muži.⁸

1.3 Shrnutí

Nastíněná problematika sociálních hnutí poslouží čtenáři k lepšímu zařazení ekofeminismu. Vymezení feminismu považují za odrazový můstek k hlavnímu tématu této práce, tedy ekofeminismu, který na něj navazuje a přímo s ním souvisí, jak později uvidíme, zejména z hlediska postavení ženy v současné společnosti a myšlenkou patriarchy v současné společnosti.

⁸ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 9788073801373. str. 231-250

2 Ekofeminismus

Tato část práce pojednává o hlavních charakteristikách a principech ekofeminismu, které se dále odrážejí v jednotlivých ekofeministických hnutích.

Ekofeminismus je směr, který vznikl díky absenci ekologicky smýšlejícího společenství žen. Chce svět spravedlivý, muž není nadřazen přírodě, svět není sexistický, není rasistický nebo násilnický, beze zbraní hromadného ničení, ekonomicky vyspělejší a nevykořisťující své obyvatele. Již zde je možno vidět rozdíl mezi ekofeminismem a feminismem, který se zabývá převážně tím, že jsou ženy podřízeny mužům, kdežto ekofeminismus si klade za cíl nastolit cestu k lepší společnosti.

2.1 Vznik ekofeminismu

Hlavním důvodem vzniku hnutí ekofeminismu byla absence žen, které by smýšlely ekologicky. Zakladatelky tohoto hnutí měly představu o spravedlivém světě, ve kterém muž nebude nadřazen ženám nebo přírodě. Svět, který by byl zbaven sexismu, násilí, rasismu, zbraní hromadného ničení, kde ekonomicky vyspělé státy nevykořisťují obyvatele rozvojových zemí.

Za počátek vzniku ekofeminismu můžeme vděčit dvěma událostem:

- Rok 1965, kdy bylo publikováno dílo s názvem *Silent Spring* (Tiché jaro), jehož autorkou je Rachel Carson. Její kniha se v dnešní době považuje za klasiku, která vedla ke zrodu mnoha žensky orientovaných environmentálních hnutí, tedy i ekofeminismu, přestože ona sama feministkou nebyla.
- Rok 1970, kdy byl poprvé oslaven tzv. Den Země. Jeho vznik byl podnícen zejména politickou teorií a historií, nejvíce Marxismem, spiritualitou a enviromentalismem.⁹

Ekofeminismus jako termín byl však použit až v roce 1974 a to francouzskou spisovatelkou Francoise d'Eaubonne. Největší podíl na vzniku tohoto směru mělo liberální, radikální a sociologické odvětví feminismu. Tato odvětví se zabírala tím, aby se zlepšil vztah mezi přírodou a lidmi. Každé toto odvětví pak dodalo specifický pohled

⁹ DIAMOND, Irene; ORENSTEIN, Gloria Feman. *Reweaving the world : The Emergence of Ecofeminism*. San Francisco, USA : The Sierra Club, 1990. 320 s. ISBN 0-87156-623-0. str. 6

na věc. Liberální feminismus požadoval reformu environmentalismu za pomoci zákonů a regulativ. Radikální feminismus shledal, že chyba se nachází v devalvaci přírody a žen západní civilizace. Socialistický feminismus pak viděl problém v kapitalismu a industrialismu.¹⁰

První veřejné setkání ekofeministek se konalo v březnu roku 1980, v americkém Amherstu byla svolána první ekofeministická konference nesoucí název Ženy a život na Zemi: Konference o ekofeminismu 80. let. Byla zde diskutována témata jako feminismus, militarizace, zdraví a ekologie, mezi nimiž se hledaly souvislosti.¹¹

Toto hnutí je možné nalézt v mnoha zemích světa, ovšem nejvíce příznivkyň získalo v USA, ekofeministické hnutí je aktivní i u nás, avšak pouze v malé míře.

2.2 Ideologie ekofeminismu

Ekofeminismus je ženským hnutím, které vidí spojitost mezi ženou a přírodou, a tudíž vidí současný stav společnosti, který vnímá jako silně patriarchální, jako hrozbu. Hlavním důvodem zmíněného stavu, který je vnímán jako špatný, je nadvláda mužů ve společnosti, která její chod nastavila tak, že příroda a žena je vykořisťována ve prospěch ekonomického růstu. Takováto situace přináší prospěch pouze mužům. Příroda je pak z tohoto pohledu nahlížena jako jakási spolutrpitekka.¹²

Ekofeministky kritizují kapitalismus, konzumerismus, kolonialismus, ekonomický systém a globalizaci. Ekofeminismus v sobě zahrnuje jak teoretická východiska, tedy to, jak dosáhnout lepšího spravedlivějšího světa, tak praktickou část, ve které se snaží s pomocí ekofeministických hnutí dosáhnout této změny v praxi.

Ekofeminismus jako celek se zabývá rozsáhlou řadou témat, z nichž je část pouze okrajová a věnuje se jim pouze malá skupina ekofeministek, proto nebudou v této práci zmiňována. Zaměřím se na témata, která jsou společná většině ekofeministek a lze je

¹⁰ DIAMOND, Irene; ORENSTEIN, Gloria Feman. *Reweaving the world : The Emergence of Ecofeminism*. San Francisco, USA : The Sierra Club, 1990. 320 s. ISBN 0-87156-623-0. 101-103

¹¹ MIES, Maria. a Vandana. SHIVA. *Ecofeminism*. Atlantic Highlands, N.J.: Zed Books, c1993. ISBN 1-85649-155-2. str. 14

¹² LIBROVÁ, Hana. *Pestří a zelení: (Kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. 1. vyd. Brno: Veronica, 1994, 218 s. ISBN 80-85368-18-8. str. 82

tak považovat za stěžejní. Cílem je vybrat témata nejvýznamnější pro pochopení celé ideologie ekofeminismu. Následující část proto rozebírá několik takových témat, která jsou dle mého názoru k pochopení tohoto směru nezbytná.

Erazim Kohák uvádí ve své knize **základní teze ekofeminismu** dle K. J. Warren:

- staví se na stranu biotického egalitarismu. Tedy na stranu biologického rovnostářství, je anti-rasistický, anti-naturalistický, anti-třídní a jakýkoli projev nadřazenosti či hierarchizace je mu cizí.
- je kontextualistický. Etika je předmětem organického soužití ne pouze otázka formálních práv a pravidel.
- je pluralistický. Kultura je chápána v kontextu přírodního řádu, odmítá volbu mezi přírodou či kulturou.
- je vývojový. Teorie se podle něj stále vyvíjí, s každým ekofeministickým příspěvkem se jeho ideologie mění a roste.
- je inkluzivní. Čerpá od utlačovaných, především právě od žen.¹³

2.2.1 Příroda jako žena

Jedna ze základních tezí ekofeminismu říká, že žena je propojená s přírodou, u mužů takové spojení nenalézá. Zároveň poukazuje na útlak žen, lidí různých ras a nižších vrstev společnosti, stejně tak na vykořisťování přírody, na které jako lidstvo nemáme právo.

2.2.2 Moderní svět jako patriarchální svět

Žena je zde spojována s přírodou, zatímco muži jsou uváděni do souvislosti s kulturou a vědou. Dle této ideologie je moderní věda něco, co je výtvozem specifického sdružení lidí, tedy mužů Západu. Její vznik a rozvoj se datuje v průběhu 16. a 17. století, tento jev je zmiňován i jako tzv. vědecká revoluce. Moderní věda, kultura a prakticky celý svět je nahlížen jako pouze mužský, jako produkt patriarchálního nastavení světa, který

¹³ KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. 2. přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 978-80-85850-86-4. str. 125

si vynutil podmanění žen a přírody.¹⁴ Stejně k této problematice přistupuje i Evelyn F. Keller: „Věda byla vyprodukována určitou částí lidské rasy, kterou tvoří především bílí muži ze střední třídy. Vytvořili filozofii, která je maskulinní, a která se snaží podmanit si přírodu a udělat z ní jejího otroka.“¹⁵ V rámci tohoto směru je žena vnímána jako oběť destrukce přírody. Čím větší je chudoba, tím utrpení narůstá.¹⁶ Sami muži se často považují za tvory nadřazené přírodě, Vandana Shiva uvádí citát Johna Widtsoe: „Osudem muže je vládnout Zemi, osudem Země je být podřízena muži.“¹⁷

Svět jako globální entita je spojován s maskulinitou, mobilitou a modernitou. V kontrastu s lokálním vyhraněním, který je dáván do souvislosti s feminitou, statečností, domovem a tradicí.¹⁸

2.2.3 Ekofeministická kritika kapitalismu

Kritika kapitalismu je jedno z témat, které se objevuje v myšlenkovém rámci řady ekofeministek. Jelikož ekologické problémy jsou spojovány s nástupem kapitalismu. Jako nejmarkantnější negativní dopad kapitalismu na životní prostředí se pak uvádí: zvětšování ozónové díry, odlesňování deštných pralesů, nadnárodní řetězce s rychlým občerstvením, jaderné zbraně, pesticidy a devastace vodních zdrojů. Tyto problémy jsou utvářeny za spoluúčasti dvou kooperujících organizací, a to Mezinárodního Měnového Fondu a Světové banky, jakožto instituce, které řídí koloběh světových finančních prostředků.¹⁹ Znečišťování vodních zdrojů se věnuje i Vandana Shiva ve své knize Vodní války, kde tuto problematiku spojenou s kontaminací vodních zdrojů a privatizací hluboce rozepisuje. V soukromém vlastnictví vodních zdrojů a jejich

¹⁴ SHIVA, Vandana. *Staying alive: women, ecology, and development*. London: Zed Books, 1988. ISBN 0-86232-823-3. str. 15

¹⁵ EVELYN FOX KELLER a FOREWORD BY DAVID A. HOLLINGER. *Reflections on gender and science*. [10th anniversary ed.]. New Haven: Yale University Press, 1995. ISBN 9780300065954. str. 7

¹⁶ PLANT, Judith. *Healing The Wounds : The Promise of Ecofeminism*. Santa Cruz, USA : New Society Publishers, 1989. 262 s. ISBN 0-86571-153-4. str. 67

¹⁷ SHIVA, Vandana. *Staying alive: women, ecology, and development*. London: Zed Books, 1988. ISBN 0-86232-823-3. str. 54

¹⁸ KOLÁŘOVÁ, Marta. *Protest proti globalizaci: gender a feministická kritika*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 253 s. ISBN 978-80-86429-96-0. str. 82

¹⁹ DIAMOND, Irene; ORENSTEIN, Gloria Feman. *Reweaving the world : The Emergence of Ecofeminism*. San Francisco, USA : The Sierra Club, 1990. 320 s. ISBN 0-87156-623-0. str. 82

znečišťování vidí stejné znaky jako u terorismu. Ze vzniku tohoto problému obviňuje Světovou obchodní organizaci (WTO) a Severoamerickou dohodu o volném obchodu (NAFTA).²⁰ Shivou je kritizován i nynější systém ekonomiky, jehož kořeny vidí v kolonialismu, dle tohoto principu se pak prosperita západního světa zakládá na vykořisťování zemí třetího světa.²¹ Ekonomický systém je podněcován rozvojem, a rozvoj je ekofeminismem vnímám velice negativně, jako postkoloniální akt, kdy svět byl donucen se podřídít pravidlům kolonizujícího Západu. Rozvoj západního světa, který má být prospěšný všem, slouží jako záminka pro donucení kolonizovaných zemí k přijetí regulativ a ekonomického systému západu. Tento nový ekonomický systém nahrazuje stávající ekonomický systém tzv. přirozenou ekonomii. Patriarchální západní ekonomický systém zneužívá, vylučuje ženy, degraduje a vykořisťuje přírodu, stejně tak kultury od něj odlišné, což vede k jejich rozpadu.²² Současná podoba kolonialismu je ovládána především G-7, což je sdružení sedmi nejvyspělejších zemí světa, které kooperují se Světovou bankou a Mezinárodním měnovým fondem.²³

Takovýto ekonomický systém a jeho prosperita je měřena produkcí hrubého domácího produktu. Hlavním nedostatkem v měření hrubého domácího produktu je to, že jeho měření se zaměřuje pouze na některé ukazatele, a jiné zcela přehlíží. Přehlíženou položkou je ekologická devastace. V případě hrubého domácího produktu platí, že pokud se navyšuje, nemusí tato informace nutně znamenat, že stejnou měrou se zvyšuje i blahobyt a bohatství země. Jeho růst může naopak poukazovat na pokles skutečného bohatství, jakožto bohatství přírody. V případě, že hlavním ekonomickým ukazatelem je produkce komodit, pak je ignorován potenciál ženy a přírody k produkci nového života, a základní statky a služby.²⁴

Když se podíváme blíže na problematiku kácení deštných pralesů v Jižní Americe, zjistíme, že tato činnost je financována Světovou bankou a Mezinárodním fondem. Na

²⁰ SHIVA, Vandana. *Water wars: privatization, pollution and profit*. London: Pluto Press [u.a.], 2002. ISBN 074531838X. str. 14

²¹ DIAMOND, Irene; ORENSTEIN, Gloria Feman. *Reweaving the world : The Emergence of Ecofeminism*. San Francisco, USA : The Sierra Club, 1990. 320 s. ISBN 0-87156-623-0. str. 198

²² PLANT, Judith. *Healing The Wounds : The Promise if Ecofeminism*. Santa Cruz, USA : New Society Publishers, 1989. 262 s. ISBN 0-86571-153-4. str. 81

²³ MIES, Maria. a Vandana. SHIVA. *Ecofeminism*. Atlantic Highlands, N.J.: Zed Books, c1993. ISBN 1-85649-155-2. str. 10

²⁴ PLANT, Judith. *Healing The Wounds : The Promise if Ecofeminism*. Santa Cruz, USA : New Society Publishers, 1989. 262 s. ISBN 0-86571-153-4. str. 85

což navazují řetězce rychlého občerstvení jako Burger King, který na těchto místech původního deštného pralesa chová zvířata do svých hamburgerů.²⁵ Kapitalismus je přímo závislý na spotřebě a produkci, každý jednotlivý podnik se pak soustředí na dosažení co největšího zisku a efektivity, což vyžaduje redukcionismus, který les degraduje pouze na zdroj dřeva, toto vytěžené dřevo následně zredukuje na celulózu. Důsledkem kapitalistického vnímání světa je pak to, že přírodu vnímáme jako pouhou surovinu, která je určená k produkci komodit.²⁶

2.2.4 Země, voda, vzduch

Dnešní patriarchální svět je kritizován zastánci ekofeminismu kvůli jeho devastačním dopadům na půdu, vodu a vzduch. Již Rachel Carson, autorka díla *Tiché jaro*, se na tato témata ve své knize soustředí.

Vandana Shiva, o takovéto situaci mluví jako o biopirátství, jež determinuje vlastnictví a kontrolu nad přírodními zdroji, produkty a procesy, které byly užívány po staletí v předindustrializovaných oblastech.²⁷

Půda - nejsvrchnější vrstva zemská kůry, která poskytuje životní prostředí rostlinám, živočichům a člověku. Podléhá neustálému vývoji. Eroze mění skály na prach, a přesto její složky v panenské přírodě zůstávají všechny a to v naprosté harmonii a rovnováze. Znepokojivá je otázka, co se stane s přírodou za předpokladu, že ji zamoří toxické chemikálie a jedy, co se pak stane se všemi organismy, jež jsou na půdě závislé? Vědcům je tato otázka téměř lhostejná, i přestože na mnoha místech již byla půda zcela znečištěna pesticidy, herbicidy a dalšími chemikáliemi.²⁸ Využívání chemikálií ve vysokém množství nepůsobí negativně nejen na živočichy žijící v půdě, ale je to problém, který se dotýká kupříkladu i ptactva. Můžeme uvést reálnou situaci, kdy na území Alabamy, jež byla během poslední půlky století velmi hojně osídlena ptáky,

²⁵ DIAMOND, Irene; ORENSTEIN, Gloria Feman. *Reweaving the world : The Emergence of Ecofeminism*. San Francisco, USA : The Sierra Club, 1990. 320 s. ISBN 0-87156-623-0. str. 81

²⁶ MIES, Maria. a Vandana. SHIVA. *Ecofeminism*. Atlantic Highlands, N.J.: Zed Books, c1993. ISBN 1-85649-155-2. str. 25

²⁷ SHIVA, Vandana. *Protect or plunder?: understanding intellectual property rights*. Cape Town: Distributed in the USA exclusively by Palgrave, 2001. Global issues series (Zed Books). ISBN 1842771094. str. 49

²⁸ CARSON, Rachel. *Silent spring*. 40th anniversary ed., 1st Mariner Books ed. Boston: Houghton Mifflin, 2002. ISBN 0-618-24906-0. str. 53-56

vznikla oblast zcela bez ptactva a to v důsledku hojného využívání chemických postřiků.²⁹

Zjevným faktem je, že stejně jako půda a vzduch, i voda trpí znečištěním. Jak bylo již zmíněno Vandana Shiva se této problematice důkladně věnuje ve své knize *Vodní Války*, kde nepojednává pouze o znečištění vody, ale i nespravedlivém nakládání s vodními zdroji, jejím přechodem do soukromého vlastnictví a jejím plýtváním v rámci vysokých nároků průmyslu. Shiva se zcela neztotožňuje s politikou tzv. kovbojského myšlení, což znamená, že vodní zdroj patří tomu, kdo jej první „najde“. V rámci takového myšlenkového směru jsou zcela ignorováni původní obyvatelé, kteří tyto „nově nalezené“ vodní zdroje využívali po celá staletí bez jejich nárokování si sami pro sebe. Namísto této formy myšlení Shiva nabízí tzv. **vodní demokracii**, která obsahuje následujících devět principů:

- 1) Voda jako přírodní dar – voda je nám dána přírodou, měli bychom tedy tento dar využívat pro naše nezbytné potřeby, tak abychom ji udrželi čistou a v adekvátním množství.
- 2) Voda je nezbytná k životu – je zdrojem života pro všechny organismy. A tak mají všechna živá stvoření a ekosystémy právo vodu sdílet.
- 3) Život je propojen díky vodě – díky vodnímu cyklu je veškerý život na Zemi propojen.
- 4) Voda musí být zdarma pro životní potřeby – voda je přijímána jako dar, proto by neměla být komerčně využívána.
- 5) Vodní zdroje jsou omezené a vyčerpitelné – voda musí být využívána na základě dlouhodobě udržitelných standardů.
- 6) Voda musí být zachována - všichni mají povinnost vodou neplýtvat a využívat ji v jistých mezích.
- 7) Voda není vlastnictví – voda není jeden z vynálezů člověka, nesmí být vlastněna, být privatizována, a prodávána jako komodita.
- 8) Nikomu nepřísluší právo ničit vodní zdroje.
- 9) Voda je nenahraditelná – liší se od jiných produktů a zdrojů, nesmí být využita jako komodita.³⁰

²⁹ CARSON, Rachel. *Silent spring*. 40th anniversary ed., 1st Mariner Books ed. Boston: Houghton Mifflin, 2002. ISBN 0-618-24906-0. str. 104

³⁰ SHIVA, Vandana. *Water wars: privatization, pollution and profit*. London: Pluto Press [u.a.], 2002. ISBN 074531838X. str. 35-36

2.2.5 Náboženství a spiritualita

Stejně jako mnohé je i náboženství dle ekofeministek podrobno mužům, a tak je separováno od přírody. Ekofeminismus se snaží navrátit víru zpět k přírodě a dosáhnout rovnoprávného postavení žen i v oblasti náboženství. V kontrastu dob minulých, kdy v antice i ženy často zastávaly vysoké posty v rámci církevní hierarchie, je tomu v dnešní patriarchální společnosti jinak. V současnosti může být jedině muž papežem, rabínem, biskupem, knězem či zenovým mistrem.³¹

Změna nenastala v rámci náboženství pouze u vnímání žen, ale i v přístupu ke spiritualitě. V současné maskulinní společnosti je spiritualita nahrazena patriarchálním přístupem. V minulosti bylo vše vykonáváno v duchu posvátna, například i sadba nebo sklizeň byla vykonávána v rámci rituálu. Podobné tradice lze nalézt i v předkřesťanských tradicích, ale například i u afrických, asijských a amerických kmenů. Nyní Země podléhá destrukci, protože jsme změnili náš spirituální přístup k naší planetě.³²

2.2.6 Vegetariánství a ochrana zvířat

Jedním z témat ekofeminismu je i vegetariánství a veganství. Již od vzniku ekofeminismu je jednou z priorit osvobození zvířat. V této společnosti jsou ženy na stejné pozici jako zvířata, a to znamená, že jsou podmaněna. Kdyby všichni lidé přešli k vegetariánství, zachránilo by to patnáct miliónů zvířat ročně, tím by se i ušetřila značná část půdy, jelikož pro výkrm dobytka je spotřeba půdy asi šestkrát větší, než jaká by postačila v případě vegetariánské verze.³³

Velké téma jako vegetariánství si však i mezi ekofeministkami silně spjatými s přírodou našlo své odpůrce. Proto se strhla debata na téma, zda je vegetariánství správné či ne. Adams zmiňuje, že některé v opozici proti vegetariánství argumentují tím, že naše vnitřní orgány jsou nejpodobnější těm šimpanzím, jež maso konzumují, jiné

³¹ DIAMOND, Irene; ORENSTEIN, Gloria Feman. *Reweaving the world : The Emergence of Ecofeminism*. San Francisco, USA : The Sierra Club, 1990. 320 s. ISBN 0-87156-623-0. str. 30

³² PLANT, Judith. *Healing The Wounds : The Promise if Ecofeminism*. Santa Cruz, USA : New Society Publishers, 1989. 262 s. ISBN 0-86571-153-4. str. 174

³³ DIAMOND, Irene; ORENSTEIN, Gloria Feman. *Reweaving the world : The Emergence of Ecofeminism*. San Francisco, USA : The Sierra Club, 1990. 320 s. ISBN 0-87156-623-0. str. 39

v návaznosti na to oponují tím, že ve stravě šimpanzů tvoří maso pouze 4 %. Sama Adams je toho přesvědčení, že lidé nemají stavbu těla uzpůsobenou k tomu, aby mohli lovit, jsou uzpůsobeni spíše ke stravě rostlinné. Dle ní je představa člověka, který musí jíst maso, pouhým sociálním konstruktem. Používá toto k přirovnání zneužívání žen a zvířat, kdy je žena viděna pouze jako sexuální objekt (vhodný ke znásilnění), pak je možné na zvíře nahlížet jako na nositele masa.³⁴

Zajímavé jsou **tři možné cesty**, které uvádí Erazim Kohák, který ačkoliv není ekofeminista, jeho přístup k této problematice koresponduje s ekofeministickým pohledem na věc:

- 1) Odmítnout jakýkoliv pocit viny: vymezení se vůči běhu světa je bezvýznamné, pro svět jako takový, je požívání masa přirozené. Tato cesta odmítá vegetariánství s odkazem na přirozený chod světa.
- 2) Odmítnout zlo, usilovat o nevinnost: opozice proti většině, odmítnutí být sebemenšího podílu na zlu, snaha o osobní nevinnost. Tato cesta se staví proti většině společnosti, ztotožňuje se s vegetariánstvím jako s jedinou správnou cestou, zavrhuje být spoluzodpovědný za týrání a vraždění nevinných.
- 3) Přijmout kompromis: smíření se s nerealizovatelností dokonalého stavu, tato cesta se nachází někde mezi předchozími dvěma. Snaží se o co nejmenší podíl na usmrcování zvířat, avšak se většinové společnosti nevzdává úplně.³⁵

Dle mého názoru se s cíli ekofeminismu shoduje pouze cesta druhá, pokud ekofeminismus usiluje o zrovnoprávnění žen a přírody, pak musí vzít v potaz i to, že zvířata jsou součástí přírody, a v současné společnosti trpí jistě mnohem víc, než tomu bylo v obdobích minulých. A pokud se ekofeminismus ohání tím, že žena i příroda jsou ztotočňovány, tak nemohou žít s pocitem, že takto zneužívají jiné živé tvory.

2.2.7 Ekofeminismus a reprodukční systém

Zdravotnictví je dle myšlenek ekofeminismu dalším odvětvím, které je zcela podmaněno mužské části obyvatelstva, z jejich pohledu se jedná zejména o redukci

³⁴ ADAMS, Carol J. *The Social Construction of Edible Bodies and Humans as Predators: Hypathia* [online]. 1991 [cit. 2017-06-23]. Dostupné z: <http://www.animal-rights-library.com/texts-m/adams01.htm>

³⁵ KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. 2. přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 978-80-85850-86-4. str. 51

reprodukce. Porod jako medikamenty řízený proces je nahlížen jako snaha patriarchálního vědeckého paradigmatu ovládat další část ženské přirozenosti. Žena v očekávání je vnímána jako „materiál“, který přinese výsledný produkt. Na základě takového smýšlení je pak větší podíl na zázraku zrození života přisuzován lékaři, namísto ženy. Na vrcholu tohoto vnímání podmanění je císařský řez, u kterého je podíl zdravotnické práce největší, na rozdíl od ženy, která na takoveto formě porodu má nejmenší podíl. Ženská děloha je tak degradována na pouhý nečinný přenašeč plodu. Původní přírodní spojení mezi matkou a potomkem je pak nahrazeno poutem mezi dítětem a znalostí mužských doktorů a strojů.³⁶

2.2.8 Ekofeministický přístup k řešení problémů

Důsledky patriarchálně industrializovaného světa nejvíce pocítuje obyvatelstvo v zemích třetího světa, a to hlavně ženy. Na vině devastace životního prostředí, a z toho vyplývajících ekologických problémů je muži ovládaný svět, hlavně ten v rozvinutých zemích. Dle Shivy je nutné, aby podnět ke změně přišel ze strany utlačovaných, tedy žen a to zejména těch z nejhudších oblastí světa: „Osvobození musí začít u kolonizovaných, kteří musí skoncovat s kolonizátory.“³⁷ V ekofeministické literatuře je často zmiňované takové řešení problémů, které by mělo obsáhnout problém na globální rovině, ne jen v té lokální.

Tento přístup je aplikován i aktivistickými akcemi pod názvem Ušili to na nás, kde se diskutuje o způsobu výroby oděvů pro svět západní, který využívá levné pracovní síly zemí rozvojových. Tamějším ženám, často i dětem, které se na této výrobě aktivně účastní, jsou velice často upírána základní práva, nejsou zde dodržovány hygienické předpisy a jejich plat se ani neblíží předepsanému minimu. Řešením by mohlo být to, že by se místní švadleny vzepřely, a pomocí odborů se snažily dosáhnout lepších pracovních podmínek.

Globální přístup k řešení problémů zastává mnoho ekofeministicky aktivních organizací. Značná část těchto organizací vznikla zejména v chudých málo rozvinutých

³⁶ MIES, Maria. a Vandana. SHIVA. *Ecofeminism*. Atlantic Highlands, N.J.: Zed Books, c1993. ISBN 1-85649-155-2. str. 27

³⁷ SHIVA, Vandana. *Staying alive: women, ecology, and development*. London: Zed Books, 1988. ISBN 0-86232-823-3. str. 53

zemích. Navíc tyto ženy jsou v každodenním kontaktu s přírodou, na rozdíl od žen pocházejících z industrializovaných a bohatých oblastí světa.³⁸

Cílem ekofeminismu není zavedení matriarchátu ve stávající patriarchální společnosti, ale uvedení stavu partnerství, kdy ženy i muži, bohatí a chudí a obyvatelé celého světa žijí ve světě, kde jsou si všichni rovni.

2.3 Ekofeminismus v literatuře

V kontrastu s USA, kde se mnoho knižní literatury věnuje tématu ekofeminismu v České republice tomu tak úplně není. Na ekofeminismus můžeme v české literatuře narazit například v knize *Zelená svatozář* od Erazima Koháka, nebo v knize socioložky Hany Librové pod názvem *Pestří a zelení*. Koháková kniha se však věnuje ekologii v obecném smyslu, ekofeminismu je věnována pouze jedna menší kapitola. Sám Kohák uvádí, že na našem území se feminismus moc neprosazuje, což by ale nebylo tím, že by se zde diskriminace žen společnosti nedotýkala, je to spíše tím, že naše společnost je uzavřená a má tendenci odmítat vše, co se odkloňuje od již zavedených standardů.³⁹ Slovenská autorka Zuzana Kiczová se v knize *Příroda: vzor žena!?* snaží vytyčit a vyřešit příčiny ekologické krize díky spojení feminismu a environmentalismu, z čehož nám vyplývá ekofeminismus.

Jelikož je ekofeministické literatury na našem území nedostatek, můžeme z toho vyvodit malý zájem veřejnosti o tento fenomén. Pokud situace zůstane stejná a na našem území se řady příznivců nerozšíří, zůstane tak ekofeminismus pouze okrajovou záležitostí.

2.4 Shrnutí

Témata, která byla uvedena na předchozích stránkách by měla postačit k jasné představě o ekofeministické ideologii. Samozřejmě by bylo možné uvést témat nespočet, ale pro pochopení základního poslání ekofeminismu by měl být postačující předchozí výčet, který byl nastíněn.

³⁸ DIAMOND, Irene; ORENSTEIN, Gloria Feman. *Reweaving the world : The Emergence of Ecofeminism*. San Francisco, USA : The Sierra Club, 1990. 320 s. ISBN 0-87156-623-0. str. 10

³⁹ KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. 2. přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 978-80-85850-86-4. str. 126-127

3 Ekofeministické směry a hnutí

3.1 Ekofeministické směry

Za zrodem ekofeminismu stálo několik různých skupin feminismu. V důsledku tohoto rozdílného zdroje vzniku je možno v rámci ekofeminismu pozorovat několik různých odnoží s odlišným přístupem. Avšak mezi názory ekofeministek více méně neexistuje pevně stanovená hranice, která by jejich smýšlení přesně definovala a zařazovala do té, či oné skupiny. Z tohoto důvodu takovéto striktní rozlišování nemá v praxi příliš velký význam. Nicméně pro lepší pochopení vývoje ekofeminismu považují za užitečné toto dělení zmínit. Carolyne Merchant ve své knize dělí ekofeministická hnutí na:

- 1) Liberální ekofeminismus
- 2) Kulturní ekofeminismus
- 3) Sociální ekofeminismus
- 4) Socialistický ekofeminismus⁴⁰

3.1.1 Liberální ekofeminismus

Liberální ekofeminismus je zakotven v liberalismu, jinými slovy v politické a ekonomické teorii, dle níž se člověk snaží maximalizovat své osobní zájmy, a tak ideální ekonomickou strukturou umožňující pokrok lidstva nalézá v kapitalismu. Nejedná se ale pouze o svobodu, zodpovědnost je nezbytnou součástí. Smyslem je přehodnocení přístupu k environmentalismu, dle liberálního ekofeminismu jsou environmentální problémy způsobeny nezodpovědným využíváním přírodních zdrojů a neschopností regulace aplikování pesticidů a jiných znečišťujících látek. Liberální ekofeminismus apeluje na řešení těchto témat, změnu legislativních předpisů a změny přístupu k edukaci a moci, a to ve prospěch žen.⁴¹

⁴⁰ MERCHANT, Carolyn. *Radical ecology: the search for a livable world*. 2nd ed. New York: Routledge, 2005. ISBN 978-0415935784. str. 188-197

⁴¹ Tamtéž str. 200-201

3.1.2 Kulturní ekofeminismus

Přišel s druhou vlnou feminismu, a to v rozmezí konce 60. a začátku 70. let 20. století. Jeho základní tezí je nutnost změny vnímání ženy a její zrovnoprávnění v rámci západní kultury. Znevýhodnění žen je důsledkem odlišností žen a mužů, a to z pohledu fyziologického, sociálního a psychologického:

1) Fyziologické hledisko

Mužské tělo se od toho ženského zřetelně odlišuje. Muž, který je oproštěn všech útrap spojených s reprodukcí jedince, a pak žena, která je po celý svůj život vystavena silné fyzické bolesti od menstruace, přes těhotenství, až k porodu, ze kterého plynou i určitá život ohrožující nebezpečí. Žena je spojena s přírodou, místo toho muž je spojen s kulturou. Tato skutečnost dává muži příležitost k tvorbě, ale zároveň i k destrukci.

2) Sociální hledisko

Ženy jsou drženy doma v důsledku starostí spojenou s péčí o domácnost a výchovu dětí, což jim nedává příležitost se účastnit sociálního nebo politického života. Zatímco muži věnují svůj čas participaci na tvorbě kultury (dle ekofeminismu také na devastaci přírody) a žena je nucena tento čas věnovat péči o svou rodinu.

3) Psychologické hledisko

Ženy jsou emocionálně mnohem více založené než muži, kteří jsou naopak schopni myslet daleko více racionálně než ženy.

Pro kulturní ekofeminismus je typické, že se často věnuje starým rituálním zvykům uctívání měsíce, reprodukčního systému a zvířat. Proto se velká část příznavkyň obrací k době prehistorické, v níž byla příroda vyobrazována prostřednictvím sošek těhotných žen, motýlů a stromů. Jelikož matka bohyně byla nahrazena patriarchální kulturou, která si dosadila mužské bohy, stala se žena bytostí podřízenou. Současný svět je vnímán kulturními ekofeministkami jako silně maskulinní. Země je přesycena průmyslem, vědou a technologiemi,

které byly vymyšleny muži, a kteří nad nimi drží kontrolu. Ženy a příroda mohou být osvobozeny pouze přímou politickou akcí.⁴²

3.1.3 Sociální ekofeminismus

Sociální ekofeminismu je založen na myšlence, která prohlašuje, že jakýkoliv projev dominance ať už nad ženou nebo přírodou je nepřijatelný. Pouze v takovémto případě je možné dosáhnout ekologicky se chovající společnosti. Současný stav světa, který vypadá tak, že mužská část světa má nadvládu nad tou ženskou a zároveň nad přírodou, musí být změněn a zbaven takovéto dominance. Ekofeministky hovoří nejen o maskulinní dominanci, ale i dominanci státu a kapitalistické ekonomie.

Sociální ekofeminismus se od spirituálněji orientovaného kulturního ekofeminismu odlišuje tím, že mu jde nejen o liberalizaci ženy, ale i muže. Nevnímá historickou vazbu mezi ženou a přírodou.⁴³

3.1.4 Socialistický ekofeminismus

Socialistický ekofeminismus čerpá především z Marxe a Engelse, není tedy až tak komplexním proudem ekofeministického hnutí jako spíše variací socialistické ekologie. Snaží se poskytnout trvalou cestu k udržitelnému fungování života a společnosti. Dle Carolyn Merchant si socialistický ekofeminismus klade několik stěžejních otázek:

- 1) Produkce tradiční společnosti je narušena koloniálním a kapitalistickým rozvojem, co zbývá ženě a přírodě v takovéto společnosti?
- 2) Co zbývá ženě a přírodě, když tradiční metody a normy biologické reprodukce jsou narušeny novými technologiemi jako například: antikoncepce, sterilizace, apod. Příroda je chemicky a nukleárně znečišťována, a to všechny její složky: ovzduší, voda a půda.
- 3) Jak by měla vypadat ekofeministická sociální transformace?
- 4) Jakou podobu by měla mít socialistická společnost, která by byla ku prospěchu ženě, muži i přírodě?⁴⁴

⁴² MERCHANT, Carolyn. *Radical ecology: the search for a livable world*. 2nd ed. New York: Routledge, 2005. ISBN 978-0415935784. str. 201-205

⁴³ Tamtéž str. 205-208

⁴⁴ MERCHANT, Carolyn. *Radical ecology: the search for a livable world*. 2nd ed. New York: Routledge, 2005. ISBN 978-0415935784. str. 196

3.1.5 Shrnutí ekofeministických směrů

Na základě výše uvedeného dělení si můžeme vytyčit drobné rozdíly vyskytující se v terminologii těchto čtyř směrů, které jsou shrnuty v níže uvedené tabulce, a pomocí níž budeme později zařazovat jednotlivá ekofeministická hnutí do těchto čtyř směrů.

Liberální ekofeminismus pracuje se současným stavem společnosti, která je ovládána kapitalismem, kdy maximalizace osobních zájmů má nejvyšší prioritu. Problémem jsou environmentální problémy, způsobeny přístupem, který nedbá na dopady znečišťování přírody a aplikace jedů. Řešení by mělo být nalezeno díky změně legislativy a změně edukačního systému ve prospěch žen.

Kulturní ekofeminismus nahlíží na společnost jako ryze patriarchální, kdy ženy jsou vůči mužům znevýhodňovány, problém vidí v transformaci společnosti na takovou, jaká je nyní, ne jaká byla dříve, a to v souladu s přírodou. Díky této nadřazenosti mužů a využívání nových technologií je země ničena. Věda, rozvoj a nové technologie jsou výtvořem mužů. Snaží se o návrat k přírodě a ke kulturním tradicím. Jediným možným řešením je přímá politická akce.

Sociální ekofeminismus zastává názor, že současný svět je kontrolován mužskou částí světa. Problémem se stává, ne jako v kulturním ekofeminismu nadřazenost mužů, ale dominance z jakékoli strany (státu, muže, ženy). Řešením je společnost nevykazující žádné znaky nadřazenosti a podřízenosti, jediné tak je možné dosáhnout ideálního stavu.

Socialistický ekofeminismus hlásá, že společnost je poznamenána koloniálním a kapitalistickým rozvojem, který rozbořil společnost tradiční. Problémem je narušení tradičních metod a norem a nahrazení technologiemi novými (chemické přípravky, nukleární energie, atd.). Hlavní inspiraci pro řešení této problematiky hledá u Marxe a Engelse, a za pomoci variace sociologie a ekologie se snaží dosáhnout ideálního stavu.

Směr	Stav společnosti	Problém	Řešení problému
Liberální ekofeminismus	Kapitalismus	Environmentální problémy	Změna legislativy a edukace
Kulturní ekofeminismus	Patriarchální kultura	Znevýhodňování žen	Politická reakce
Sociální ekofeminismus	Dominance mužů	Dominance kohokoliv nad kýmkoliv	Liberalizace žen, změna postavení se k přírodě
Socialistický ekofeminismus	Společnost narušená koloniálním a kapitálním rozvojem	Umělá regulace tradičních norem	Socialistická ekologie

3.2 Ekofeministická hnutí

Jak bylo již uvedeno v části předchozí, ekofeministky se snaží své cíle prosazovat pomocí ekofeministických hnutí a šířením ekofeministických myšlenek, které sdílí prostřednictvím knih, článků, projevů a diskuzí. Následující část je zaměřena na konkrétní ekofeministická hnutí a jejich vymezení v rámci různých ekofeministických směrů. Jsou uvedeny ekofeministické organizace, které působí jak u nás, tak i v zahraničí. Kvůli nespočtu takových hnutí není možné důkladně rozebrat všechny. Tato práce se proto zabývá několika nejvýznamnějšími a pro čtenáře nejzajímavějšími hnutími. V České republice však výskyt takových hnutí není příliš hojný, proto jsou uvedené i hnutí a organizace, které ani sami sebe za ekofeministické nepovažují, avšak některé znaky ekofeminismu vykazují.

Je vhodné uvést, že ne pouze ekofeministická hnutí, ale například i OSN se zabírá otázkou zlepšení postavení žen a devastací životního prostředí. 191 členských států Organizace spojených národů si vytyčilo na Summitu tisíciletí splnit osm rozvojových cílů. Z pohledu této práce jsou významné dva z těchto cílů, které jsou v souladu s hlavními cíli ekofeminismu:

- Prosazovat rovnost pohlaví a posílit postavení žen – odstranění rozdílu mezi muži a ženami v rámci vzdělávací oblasti, to platí pro základní i vyšší vzdělání.
- Zajistit trvalou udržitelnost životního prostředí – implementovat principy trvale udržitelného rozvoje do národních politik a programů, a zvrátit tak ubývání přírodních zdrojů
 - snížit alespoň na polovinu obyvatel, kteří nemají stálý přístup k nezávadné vodě
 - do roku 2020 zlepšit životní podmínky pro alespoň 100 milionů lidí žijících v chudinských čtvrtích, nebo ve slamech.⁴⁵

OSN se snaží zapojit ženy do ochrany životního prostředí, a to programem UNEP – Environmentální program spojených národů, jež je v platnosti již od roku 1972.⁴⁶

3.2.1 Ekofeministická hnutí ve světě

Následující kapitola se věnuje seznámení s ekofeministickými hnutími, které jsou významné nejen lokálně, ale i celosvětově. V rámci celého světa můžeme nalézt několik významných ekofeministických hnutí, která jsou známá v mnoha zemích dnešního světa. Mezi takové organizace patří například hnutí Chipko a Zelený pás.

3.2.1.1 Hnutí Chipko

Toto hnutí má své sídlo v Indii, jeho vůdkyně a členové jsou převážně ženy, jejich hlavní snahou je zlepšení stavu ekologie a socio-ekonomická změna. Je tvořeno několika stovkami decentralizovaných buněk po celé Indii.

Dle Vandany Shivy je hlavní snaha hnutí Chipko především snaha o nápravu přístupu k potravinám a jejich produkci. Zmiňuje, že dle ní na jedné straně stojí tzv. mužský princip produkce potravy, a na druhé tzv. ženský princip produkce jídla. Ženský princip jakožto propojení ženské práce, která udržuje spojení se zvířaty, úrodou a stromy. Snahou tohoto principu je zachování trvale udržitelného využívání zemědělské půdy. Mužský princip produkce potravy pak přetrhává všechny tyto vazby a namísto

⁴⁵ Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs). *Informační centrum OSN v Praze* [online]. 2005. [cit. 2017-06-23]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/rozvojove-cile-tisicileti-mdgs/>

⁴⁶ Program OSN na ochranu životního prostředí (UNEP). *Informační centrum OSN v Praze* [online]. 2005 [cit. 2017-06-23]. Dostupné z: <http://www.archiv.osn.cz/system-osn/programy-a-dalsi-organy-osn/?i=98>

tradičního farmářství vytváří průmysl, práci nahrazuje stroji a přírodní suroviny nahrazuje surovinami vyráběnými průmyslově. Dle Shivy důsledkem patriarchálního stavu produkce potravy je hlad a nedostatek potravy v zemích Třetího světa.⁴⁷

Jeho vznik můžeme přisuzovat vlně protestů, která vznikla jako reakce na rozsáhlé kácení indickým pralesů a jejich komerčnímu využití v 70. letech 19. století. Toto hnutí se stalo známé díky jejich ikonickému aktu, a to sice objímání stromů. Bojují nenásilnými prostředky.⁴⁸

V roce 1973 bylo rozhodnuto o vykácení 300 jasanových stromů v indické vesnici s názvem Gopeshwar. Povolaná těžařská společnost se však střetla s odporem místních vesničanů, kteří se rozhodli, že nedovolí pokácení byt' jen jednoho stromu. Místní obyvatelé se za doprovodu bubnů a zpěvu lidových písní vypravili ke stromům, které byly určeny k těžbě, a před příchodem těžařů obejmuli stromy. Tato akce byla inspirací pro další akce podobného rázu. Rok na to bylo rozhodnuto, že bude pokáceno bezmála 2500 stromů v pralese Reni. Což vyvolalo opěv vlnu odporu, která byla tentokrát organizována pouze tamějšími ženami. Do různých částí Indie se rozšířila zpráva o úspěchu takového ženského úsilí, a tak hnutí Chipko získalo mnoho přívrženců a vstoupilo do podvědomí veřejnosti.⁴⁹

Toto hnutí je nejčastěji zmiňovaným hnutím v ekofeministické literatuře.

3.2.1.2 Zelený pás

Na světový den životního prostředí, což připadá na 5. června 1977, bylo založeno hnutí pod názvem Zelený pás, jehož zakladatelkou je Wangari Maathai, která je zároveň držitelkou Nobelovy ceny za mír z roku 2004. Jeho hlavním cílem je změna společnosti, která by pak měla nastat díky ekologii. Dle Maathai spolu zdravý přírodní svět

⁴⁷ SHIVA, Vandana. *Staying alive: women, ecology, and development*. London: Zed Books, 1988. ISBN 0-86232-823-3. str. 96-97

⁴⁸ *The sustainable development timeline* [online]. 2010n. 1. [cit. 2017-06-23]. Dostupné z: https://www.iisd.org/pdf/2009/sd_timeline_2009.pdf

⁴⁹ The Chipko Movement. *War Resisters' International* [online]. 2001 [cit. 2017-06-23]. Dostupné z: <http://www.wri-irg.org/nonviolence/nvse12-en.htm>

a spravedlivá, mírumilovná společnost přímo souvisí.⁵⁰ V současnosti hnutí působí ve dvanácti afrických státech a členy hnutí jsou pouze ženy.⁵¹

Hnutí Zelený pás se dále dělí na dvě odvětví: Green Belt Kenya a Green Belt international.

Zelený pás Keňa

Tato divize je neziskovou, nevládní organizací s působišťem v Keni. V současné době sdružuje více než 600 komunit, které v součtu zasadily více jak 40 miliónu stromů. Jejich cílem je zasadit celou jednu miliardu stromů.

Mezinárodní Zelený pás

Tato divize je zastřešující organizací Zeleného pásu Keňa. Hlavním smyslem tohoto mezinárodního hnutí je chránění životního prostředí, dále pak dosažení stavu společnosti, která žije v míru a rovnosti. Rozdílem mezi těmito dvěma odvětvími je pouze v rámci pole působnosti a nepatrnému rozdílu způsobu práce. Zelený pás Keňa se zabývá jednak teoretickou složkou, která informuje společnost, tak i praktickou složkou, která sází stromy. Mezinárodní Zelený pás se soustředí převážně na informační část.⁵²

3.2.1.3 Love Canal

Tato organizace bojovala koncem 70. let 20. století proti toxickému odpadu, který byl uložen v blízkosti Niagárských vodopádů. Vše začalo roku 1892, tehdy se William T. Love pokoušel vykopat přibližně 10 kilometrů dlouhý kanál z Niagárských vodopádů, aby tak stvořil nový vodopád, jehož účelem mělo být poskytování vody obyvatelům. Kanál byl prodán v první polovině 20. století a následně využíván místní chemickou společností jako skládka chemického odpadu. Po jeho naplnění byl tento kanál zasypán a během 50. let se zde začaly stavět obytné domy a školy. Nic netušící obyvatelé si pravděpodobně začali stěžovat na zápach, úřady však tyto stížnosti zřejmě dlouhé roky ignorovaly. Změna nastala až v roce 1978, kdy zde byla provedena řada testů půdy a ovzduší pod záštitou Odboru pro zdraví státu New York, a byla zjištěna vážná možnost ohrožení zdraví místních obyvatel a to včetně snížené schopnosti reprodukce

⁵⁰ *The Green Belt Movement* [online]. [cit. 2017-06-23]. Dostupné z: <http://www.greenbeltmovement.org/>

⁵¹ MELLOR, Mary. *Feminism & ecology*. Washington Square, N.Y.: New York University Press, 1997. ISBN 0-8147-5601-8. str. 20

⁵² *The Green Belt Movement* [online]. [cit. 2017-06-23]. Dostupné z: <http://www.greenbeltmovement.org/>

tamějších žen. V návaznosti na to založila Lois Gibbsonová Hnutí rodičů v Love Canal a následně vyvstala vlna protestů, která dospěla až k tomu, že byla přikázána evakuace celé oblasti.⁵³ První podněty pro celou akci byly hlavně ze strany žen, ačkoliv se do protestů zapojili i muži. Love Canal je pak uváděn v ekofeministické literatuře jako významný úspěch ekofeministické aktivity.

3.2.1.4 Navdanya

Navdanya je projektem Výzkumné nadace pro vědu, technologii a výzkum, zakladatelkou je Vandana Shiva, která je pokládána za jednu z nejvýznamnějších ekofeministek, která v 70. letech působila i v hnutí Chipko. Jedná se o další indické ženské hnutí, jehož cílem je ochrana biodiverzity, která má být dosažena na základě konceptu dlouhodobě udržitelného zemědělství a založení banky pro semena, což má zajistit uchování původních druhů rostlin. A následně i vzdělávání a školení zemědělců v oblasti ekologického zemědělství. Jako další projekt můžeme uvést - Rozmanité ženy pro rozmanitost, který podporuje ženská hnutí a šíří jejich ideologii i na mezinárodní úrovni. Tato organizace se dále zabývá i dalšími projekty soustředujícími se na tzv. Slow Food (Pomalé jídlo – což je opakem fast food, snaží se tedy změnit stravovací návyky moderní společnosti, která se stává stále závislejší na takovémto stravování) nebo fair trade (spravedlivý obchod) produktů.⁵⁴

3.2.1.5 Feministky za práva zvířat

Jedná se o hnutí s původem v Kalifornii, jeho založení se datuje do roku 1982. Jeho hlavním cílem je zamezení zneužívání zvířat a žen v rámci patriarchální společnosti. Toto hnutí již není v současné době aktivní, ale stále udržuje své webové stránky, pro udržení informovanosti společnosti. Dle jejich informačního letáku, jsou v takovéto patriarchální společnosti ženy a zvířata považovány za méněcenné, dětské a roztomilé. Tedy jako něco, čeho si všimneme, ale nedáváme tomu žádnou váhu.⁵⁵

⁵³ GIBBS, Lois Marie. *History: Love Canal: the Start of a Movement* [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://www.bu.edu/lovecanal/canal/index.html>

⁵⁴ Navdanya's Organizational Over View. *Navdanya* [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://www.navdanya.org/about-us/organization>

⁵⁵ Feminists for Animal Rights. *Feminists for Animal Rights* [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: http://www.farinc.org/FAR_home_contd.html

3.2.1.6 Ženská environmentální síť

Jejich prioritou a cílem je takový svět, ve kterém je ženám umožněné změnit stávající situaci životního prostředí a dosáhnout tak spravedlnosti v rámci životního prostředí. Jejich aktivita je směřována především ke zvýraznění schopnosti žen učinit takovéto environmentální změny a tuto schopnost uvést v praxi. Byla založena roku 1988 a je podle svých slov jedinou nadále fungující ekofeministickou organizací ve Velké Británii. Na území Velké Británie bylo v roce 2007 40 skupin fungujících v rámci této sítě.⁵⁶

3.2.1.7 Ženský hlas pro Zemi

Tato skupina založena v roce 1995 si klade za cíl omezení znečištění životního prostředí, jehož důsledkem je zhoršení zdravotního stavu žen a jejich rodin. Dále pak edukace populace o hrozících důsledcích škodlivých chemikálií, zvláště těch, které ohrožují zejména ženy. A poskytnout prostředky, které by byly využity pro ochranu před tímto nebezpečenstvím.⁵⁷

3.2.2 Zařazení ekofeministických hnutí ve světě do ekofeministických směrů

Do **liberálního** směru spadá:

- Love Canal, ne až tak z jeho pohledu na současnou společnost, ale díky zviditelnění problematiky znečišťování přírody chemickým odpadem a dopadem na zdravotní stav obyvatel, pomocí legislativy se jim podařilo dosáhnout změny, což můžeme považovat za velký úspěch tamějších obyvatel.
- Ženský hlas pro Zemi, opět povšimnutím si negativního vlivu lidské činnosti na životní prostředí a snahou o zlepšení a to hlavně pomocí edukace populace.

⁵⁶ Women's Environmental Network. *Women's Environmental Network* [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <https://www.wen.org.uk/#news-updates>

⁵⁷ Women's Voices for the Earth: Who Are We. *Women's Voices for the Earth* [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://www.womensvoices.org/about/>

Kulturní směr ekofeminismu zahrnuje:

- Feministky za práva zvířat, jelikož společnost nahlíží jako ryze patriarchální, kde jsou ženy a zvířata brány jako podřízené mužům, což ovšem tak v tradiční společnosti nebylo, k tomuto stavu se dospělo díky transformaci z matriarchální společnosti na patriarchální, jejich cílem je zamezení takového zacházení.

Sociální ekofeministický směr zahrnuje:

- Hnutí Chipko, a to díky požadavkům socio-ekonomické změny, příroda by neměla být decimována ze strany lidí, nenásilnými prostředky tento svůj názor dávají najevo. Za viníka považují mužskou část populace, která je nadřazená a podřizuje si přírodu. Produkce je patriarchálně ovládaná, pomocí rozvoje techniky a průmyslu. Požadují takový přístup, který povede k trvale udržitelnému využívání zemědělské půdy.
- Navdanya, které se snaží o zachování biodiverzity. Vymýcení decimace druhů na úkor obyvatelstva. Zakládá semenné banky, a podporuje fair trade.
- Ženská environmentální síť, která do této kategorie ale nezapadá zcela, pouze snahou dosáhnout rovného stavu přírody a člověka. Toho chce však dosáhnout pouze pomocí žen, kdy by tedy ale vznikla nerovnost mezi mužem a ženou.

K socialistickému směru ekofeminismu lze přiřadit:

- Zelený pás, který poukazuje na špatný stav životního prostředí a požaduje zdravý přírodní svět, který je mírumilovný a vše se vším souvisí, díky ekologii by mělo být dosaženo změny ve společnosti.

Směr	Ekofeministické hnutí	Stav společnosti	Problém	Řešení problému
Liberální ekofeminismus		Kapitalismus	Environmentální problémy	Změna legislativy a edukace
	Love Canal	-	Znečištění – chemický odpad	Evakuace oblasti – legislativa
	Ženský hlas pro Zemi	-	Znečištění životního prostředí	Edukace
Kulturní ekofeminismus		Patriarchální kultura	Znevýhodňování žen	Politická reakce
	Feministky za práva zvířat	Patriarchální nadvláda	Znevýhodňování žen a zvířat	Změna přístupu, informovanost veřejnosti
Sociální ekofeminismus		Dominance mužů	Dominance kohokoliv nad kýmkoliv	Liberalizace žen, změna postavení se k přírodě
	Hnutí Chipko	Patriarchální dominance	Využívání přírody, mužský princip produkce	Udržitelné využívání zemědělské půdy
	Navdanya		Devastace přírody	Udržitelné zemědělství, fair trade
	Ženská environmentální síť	Patriarchální společnost	Životní prostředí	Rovnost přírody a člověka
Socialistický ekofeminismus		Společnost narušená koloniálním a kapitálním rozvojem	Umělá regulace tradičních norem	Socialistická ekologie
	Zelený pás	-	Zničená příroda, životní prostředí	Ekologie

3.2.3 Shrnutí ekofeministických hnutí ve světě

Takovýchto a jim příbuzným ekofeministických hnutí je nespočet a v jejich výčtu by bylo možné pokračovat ve větším rozsahu. Předchozí stručný popis hnutí je však dle mého názoru postačující k utvoření si názoru na ekofeministická hnutí ve světě. V ekofeministické literatuře jsou nejčastěji zmiňovanými hnutí Chipko, Zelený pás a Love Canal. Tato hnutí měla největší vliv, na ně navazující ekofeministická hnutí a jejich práce se stala předlohou a inspirací pro řadu ekofeministek v rámci celého světa.

3.2.4 Ekofeministická hnutí v ČR

Ekofeministická hnutí na našem území nelze specifikovat přímo, jelikož žádné z uvedených hnutí není vyloženě ekofeministické, jedná se spíše o hnutí, které je možné za takové považovat, nebo které se svými myšlenkami jeho ideologii blíží.

3.2.4.1 Pražské matky

Jsou občanským sdružením, jehož pole působnosti se zaměřuje z větší části hlavně na životní prostředí a snahu o jeho zlepšení. Dále se snaží, aby se společnost o tuto problematiku začala více zajímat. Tato organizace funguje již od 80. let 20. století, první organizované akce tohoto sdružení se datují do roku 1988. Dále v roce 1989 uspořádaly jejich první veřejnou demonstraci, jež si kladla za úkol přednést neřešenou situaci stále se zhoršujícího stavu životního prostředí.

V současné době se Pražské matky zabírají víceméně problémy spojenými s dopravou a znečišťování ovzduší.⁵⁸ Jak můžeme z názvu vytušit, tato organizace působí v Praze a jejími členy jsou ženy.

3.2.4.2 Agentura GAIA

Agentura GAIA je občanským sdružením, které se zabývá ochranou přírody a krajiny a jehož cílem je nalézání nových forem lidské komunikace v rámci ochrany životního

⁵⁸ Poslání a cíle organizace. *Pražské matky* [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://www.prazskematky.cz/o-nas/poslani-a-cile-organizace/>

prostředí, vzdělávání a osvěty. Cílem této organizace je zlepšení negativních dopadů lidského chování na životní prostředí, jeho ochrana a ochrana přírody a krajiny.⁵⁹

Významným projektem Agentury GAIA je projekt nesoucí název „Quo Vadis, Femina?“, jehož cílem je vytvoření vize o trvale udržitelném životě, dále pojmenovat neřešené problémy a stereotypy, tyto stereotypy a bariéry zbourat, zrovnoprávnit ženy ať už v profesním nebo rodinném životě, publikovat, zvyšovat povědomí veřejnosti o této problematice, vzdělávat a vychovávat.⁶⁰

3.2.4.3 Jihočeské matky

Jedná se o další občanské sdružení, které je nejstarší v České republice, jeho sídlo je v Českých Budějovicích a je aktivní již od 80. let 20. století. Jejich hlavní zájem se upírá na ochranu přírody a krajiny, a témata jako černobylská havárie nebo stavba elektrárny Temelín.⁶¹

3.2.4.4 Nesehnutí

Hnutí nesehnutí není čistě ekofeministickou organizací, s ekofeminismem korespondují v následujícím, a to že řeší ekologické problémy současnosti, které jsou způsobeny lidmi. Pracují na základě takového přesvědčení, že ekologické problémy je nutno vnímat v souvislosti s jejich sociálními příčinami, důsledky a s ohledem na ně nalézat jejich řešení. Proto se zabývají ochranou životního prostředí a ochranou lidských práv.⁶² Mezi členy se řadí několik ekofeministek, jejichž aktivita spočívá i v šíření informací o ekofeminismu a organizování ekofeministických přednášek.

⁵⁹ *Agentura GAIA* [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://gaia.ecn.cz/gaia.html>

⁶⁰ *Quo vadis, femina?* [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://www.quovadisfemina.cz/index.php>

⁶¹ *Jihočeské matky* [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://www.jihoceskematky.cz/?cl=1>

⁶² *Nesehnutí* [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://nesehnuti.cz/o-nas/>

3.2.4.5 Děti země

Toto sdružení se opět zabývá ochrannou přírodou, krajiny, životního prostředí a ekologickou výchovou.⁶³ Tato organizace naplňuje podmínky ekofeminismu z hlediska ekologického, nemůžeme však říci, že se jedná o sdružení žen. Proto nelze tvrdit, že se jedná o sdružení ekofeministické.

3.2.4.6 Oživení

Občanské sdružení se se svým vznikem datuje do roku 1997, mezi jeho cíle můžeme zahrnout rozvoj občanské společnosti, demokracie, právního státu, soustředění pozornosti na ochranu krajiny a přírody, dále pak prosazení principu trvale udržitelné dopravy. Tato organizace se soustředí na dva hlavní programy: Bez korupce a Udržitelná doprava. Pro účely této práce je pro nás spíše zajímavý program nesoucí název Udržitelná doprava, který se soustředí na propagaci a rozvoj takových forem dopravy, jež jsou k životnímu prostředí šetrné a neohrožují zdraví lidí. Jejich přesvědčení je takové, že kvalitní nabídka prostředků veřejné dopravy, komfortu pro chodce a cyklisty je tím správným řešením.⁶⁴ Avšak se nejedná o čistě ekofeministické hnutí, jeho členy jsou totiž převážně muži, v řadách této organizace však můžeme nalézt i ženy, které ekofeministkami jsou a jsou aktivní i v rámci sdružení Pražské matky.

3.2.5 Zařazení ekofeministických hnutí v České republice do ekofeministických směrů

Do podproudu **liberálního** ekofeminismu můžeme zařadit:

- Pražské matky, které se snaží o zlepšení stavu životního prostředí a to hlavně díky jejich snaze více informovat veřejnost o této problematice. Hlavním řešeným tématem je znečištění ovzduší kvůli dopravě.
- Jihočeské matky podobně jako Pražské matky se věnují problematice znečištění životního prostředí, v případě Jihočeských matek, se jedná hlavně o otázku jaderné energie a jejích negativních dopadů. Snaží se proti tomuto bojovat hlavně edukací společnosti, pořádají například semináře ve školách.

⁶³ *Děti Země* [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://detizeme.cz/>

⁶⁴ *Oživení: O nás* [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://www.bezkorupce.cz/o-nas/>

- Děti země, jako ne přímo ekofeministická organizace, která však splňuje cíl ekologický, kdy se snaží proti decimaci životního prostředí bojovat pomocí edukace, a to hlavně dětí.

Do směru **kulturního** směru ekofeminismu bohužel nespadá žádná organizace působící na našem území.

Sociální ekofeminismus v ČR můžeme nalézt u:

- Agentury GAIA, která sice přímo nikoho z dominance neobviňuje, ale snaží se o trvale udržitelný rozvoj a stav rovnosti na mnoha polích, z čehož vyplývá, že se snaží o stav jakési harmonie se vším.
- Nesehnutí, kteří poukazují na současné problémy způsobené lidmi a jejich snahou vše ovládat, navíc se zabývají ochranou lidských práv a hledají sociální příčiny. Snaží se hledat příčiny a důsledky a pomocí osvěty jim předcházet.
- Oživení, kteří svět vidí jako takový, který je ovládaný korupcí a jedinci. Jejich snaha je taková, aby svět byl bez korupce, demokraticky postavený na společnosti, která je schopná udržet stav trvale udržitelného rozvoje. Takový stav, který je šetrný k životnímu prostředí, ale i k lidem samotným.

Do **socialistického** směru ekofeminismu jsem nezařadila ani jedu z výše uvedených českých organizací.

Směr	Ekofeministické hnutí	Stav společnosti	Problém	Řešení problému
Liberální ekofeminismus		Kapitalismus	Environmentální problémy	Změna legislativy a edukace
	Pražské matky	-	Znečištění ovzduší, doprava	Informovanost společnosti
	Jihočeské matky	Kapitalismus	Jaderná energie	Edukace společnosti
	Děti Země		Životní prostředí	Edukace dětí
Kulturní ekofeminismus		Patriarchální kultura	Znevýhodňování žen	Politická reakce
Sociální ekofeminismus		Dominance mužů	Dominance kohokoliv nad kýmkoliv	Liberalizace žen, změna postavení se k přírodě
	Agentura GAIA	-	Nerovnoprávnost	Rovnost na všech úrovních
	Nesehnutí	-	Ekologické problémy způsobené lidmi	Ochrana lidských práv, osvěta
	Oživení	Společnost elitářů	Životní prostředí	Trvale udržitelná doprava, demokracie
Socialistický ekofeminismus		Společnost narušená koloniálním a kapitálním rozvojem	Umělá regulace tradičních norem	Socialistická ekologie

3.3 Shrnutí

Zařazení organizací do ekofeministických směrů je pouze přibližné, mnohdy organizace vykazují znaky více směrů, proto je těžké je striktně přiřadit do jednotlivého proudu. Organizace nejsou vyhraněné a časem se mění, a u hnutí vyskytujících se v ČR mnohdy ani nemůžeme mluvit o ekofeminismu jako takovém, jako spíše o jisté jeho formě, organizacích blížících se ekofeminismu, nebo vykazujících jeho znaky. Jelikož Česká republika není prostředím, kde se dá ekofeminismus lehce šířit, a to hlavně díky nedostatku literatury zabývající se ekofeminismem. Jediné z českých hnutí hlásící se k ekofeminismu jsou Jihočeské matky, avšak i u nich mají muži možnost stát se členy organizace. Proto toto roztržení do směrů slouží pouze k lepší orientaci čtenáře a možnosti porovnat tyto organizace a jejich cíle.

Závěr

Věřím, že tato práce pomůže čtenáři získat představu a informace o ekofeminismu, jsem toho názoru, že jsou zde nastíněna základní fakta a skutečnosti, která tuto problematiku popisují v dostatečné míře, která poslouží k utvoření jasné představy, co ekofeminismus je, jaká je jeho hlavní myšlenka, a jak se tuto svoji ideologie snaží aplikovat v praxi. Téma je rozebráno z mnoha pohledů: jeho vznik a vývoj, ideologie, ekofeministická hnutí působící ve světě, ale i v České republice a jejich zařazení v rámci jednotlivých ekofeministických směrů. Pro hlubší studium této problematiky doporučuji použítou literaturu, která je ale bohužel povětšinou v cizím jazyce, její předností však může být to, že se jedná většinou o díla aktivních ekofeministek.

Ekofeministická hnutí jsou představena takovou formou, která poskytuje vytyčení jejich hlavních cílů a prostředků, jimiž o své cíle usilují. Byla vybrána taková hnutí, která jsou známá nebo něčím zajímavá. Věřím, že tento výčet postačí čtenáři k jasné představě o ekofeministických hnutích obecně.

Ekofeminismus je rozsáhlé téma, jemuž je věnováno nespočet publikací a má široké pole působnosti, proto by bylo možné na toto téma psát mnohem obsáhlejší text, a proto doufám, že v tomto omezeném rozsahu je nastíněno to hlavní, co by se o problematice dalo říci.

Seznam použité literatury

Bibliografie:

BOUDON, Raymond. *Sociologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0735-3.

CARSON, Rachel. *Silent spring*. 40th anniversary ed., 1st Mariner Books ed. Boston: Houghton Mifflin, 2002. ISBN 0-618-24906-0.

DIAMOND, Irene; ORENSTEIN, Gloria Feman. *Reweaving the world : The Emergence of Ecofeminism*. San Francisco, USA : The Sierra Club, 1990. 320 s.

EVELYN FOX KELLER a FOREWORD BY DAVID A. HOLLINGER. *Reflections on gender and science*. [10th anniversary ed.]. New Haven: Yale University Press, 1995. ISBN 9780300065954.

GIDDENS, Anthony, SUTTON, Philip W., ed. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1.

HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 9788073801373.

ISBN 0-87156-623-0.

KICZKOVÁ, Zuzana. *Príroda, vzor žena!?: hľadanie alternatív v ekofeminizme*. Bratislava: Aspekt, 1998. ISBN 8096758535.

KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. 2. přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 978-80-85850-86-4.

KOLÁŘOVÁ, Marta. *Protest proti globalizaci: gender a feministická kritika*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 253 s. ISBN 978-80-86429-96-0.

LIBROVÁ, Hana. *Pestrí a zelení: (Kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. 1. vyd. Brno: Veronica, 1994, 218 s. ISBN 80-85368-18-8.

MELLOR, Mary. *Feminism & ecology*. Washington Square, N.Y.: New York University Press, 1997. ISBN 0-8147-5601-8.

MERCHANT, Carolyn. *Radical ecology: the search for a livable world*. 2nd ed. New York: Routledge, 2005. ISBN 978-0415935784.

MIES, Maria. a Vandana. SHIVA. *Ecofeminism*. Atlantic Highlands, N.J.: Zed Books, c1993. ISBN 1-85649-155-2.

New Society Publishers, 1989. 262 s. ISBN 0-86571-153-4.

PLANT, Judith. *Healing The Wounds : The Promise if Ecofeminism*. Santa Cruz, USA :

SHIVA, Vandana. *Protect or plunder?: understanding intellectual property rights*. Cape Town: Distributed in the USA exclusively by Palgrave, 2001. Global issues series (Zed Books). ISBN 1842771094.

SHIVA, Vandana. *Staying alive: women, ecology, and development*. London: Zed Books, 1988. ISBN 0-86232-823-3.

SHIVA, Vandana. *Water wars: privatization, pollution and profit*. London: Pluto Press [u.a.], 2002. ISBN 074531838X.

TONG, Rosemarie. *Feminist thought: a more comprehensive introduction*. 3rd ed. Boulder, Colo.: Westview Press, c2009. ISBN 978-0-8133-4375-4.

WALLERSTEIN, Immanuel Maurice. *Úpadek americké moci: USA v chaotickém světě*. Přeložil Rudolf PŘEVŘÁTIL. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. Sociologické aktuality. ISBN 80-86429-44-x.

ZNEBEJÁNEK, František. *Sociální hnutí: teorie, koncepce, představitelé*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Základy sociologie. ISBN 80-85850-31-1.

Elektronické zdroje:

Agentura GAIA [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://gaia.ecn.cz/gaia.html>

Děti Země [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://detizeme.cz/>

Feminists for Animal Rights. *Feminists for Animal Rights* [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: http://www.farinc.org/FAR_home_contd.html

GIBBS, Lois Marie. *History: Love Canal: the Start of a Movement* [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://www.bu.edu/lovecanal/canal/index.html>

Jihočeské matky [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://www.jihoceskematky.cz/?cl=1>

Navdanya's Organizational Over View. *Navdanya* [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://www.navdanya.org/about-us/organization>

Nesehnutí [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://nesehnuti.cz/o-nas/>

Oživení: O nás [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://www.bezkorupce.cz/o-nas/>

Poslání a cíle organizace. *Pražské matky* [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://www.prazskematky.cz/o-nas/poslani-a-cile-organizace/>

Program OSN na ochranu životního prostředí (UNEP). *Informační centrum OSN v Praze* [online]. 2005 [cit. 2017-06-23]. Dostupné z: <http://www.archiv.osn.cz/system-osn/programy-a-dalsi-organy-osn/?i=98>

Quo vadis, femina? [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://www.quovadisfemina.cz/index.php>

Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs). *Informační centrum OSN v Praze* [online]. 2005. [cit. 2017-06-23]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/rozvojove-cile-tisicileti-mdgs/>

Stručná historie feminizmu [online]. [cit. 2017-06-23]. Dostupné z: <http://web.feminismus.cz/historie.shtml>

The Green Belt Movement [online]. [cit. 2017-06-23]. Dostupné z: <http://www.greenbeltmovement.org/>

The Chipko Movement. *War Resisters' International* [online]. 2001 [cit. 2017-06-23]. Dostupné z: <http://www.wri-irg.org/nonviolence/nvse12-en.htm>

The sustainable development timeline [online]. 2010n. 1. [cit. 2017-06-23]. Dostupné z: https://www.iisd.org/pdf/2009/sd_timeline_2009.pdf

Women's Voices for the Earth: Who Are We. *Women's Voices for the Earth* [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <http://www.womensvoices.org/about/>

Women's Environmental Network. *Women's Environmental Network* [online]. [cit. 2017-06-24]. Dostupné z: <https://www.wen.org.uk/#news-updates>